

El Vaquilla o el fracàs del sistema penitenciari

SEBASTIÀ BENET

Una societat que permeti que una persona de quaranta-dos anys n'hagi passat vint-i-vuit a la presó i que només n'hagi pogut sortir per morir és tan injusta i tan inhumana que hauria d'avergonyar els governants i fer reflexionar els ciutadans, que hauríem d'adonar-nos que la nostra tranquil·litat es paga amb el dolor de ciutadans que sobreviuen al marge d'una societat pròspera.

Es pot admetre que la seguretat ciutadana exigeixi que s'apartin de la societat els que la posen en perill, però la racionalitat democràtica demana que s'analitzin les causes de les conductes personals que no s'adapten a les normes socials de convivència com a base per adoptar les mesures adients per recuperar l'equilibri social.

El paràgraf segon de l'article 25 de la Constitució de l'estat proclama que "les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat restaran orientades vers la reeducació i la reinserció social...". Però la legislació i la pràctica penitenciària posterior ha oblidat els principis constitucionals, i el sistema penitenciari de la democràcia continua sent una maquinària repressiva. Que en vint-i-vuit anys no s'hagi aconseguit la reeducació i la reinserció social de Juan José Moreno Cuenca, "el Vaquilla", constitueix un fracàs humà i social que qüestiona greument el sistema que n'és responsable.

Altres dades complementen la situació de les presons de Catalunya. Un estudi de la comissió de presons de Justícia i Pau assenyala algunes característiques comunes a la majoria de persones empenyonades: procedència de medis marginals; fracàs escolar o d'absència absoluta d'estudis; llargs períodes d'atur; fills de famílies desestructurades; problemes de drogodependència o d'alcoholisme; que siguin d'ètnia gitana, o estrangers sense papers... En síntesi: la pobresa en qualsevol de les seves formes és en l'origen de les causes que porten a la presó la major part dels seus habitants.

Una altra dada que cal tenir en compte és l'augment desmesurat de la població

"En un futur que hem de fer possible, les presons seran petites perquè només allotjaran altres tipus de -aquests sí- delinqüents. Ciutadans que tot i estar preparats per viure segons les normes establertes hagin optat per assolir beneficis excessius o plaers immorals per mitjans il·legals o deshonestos"

empresonada a Catalunya. De les 3.839 persones l'1 de gener del 1986, s'ha arribat a les 7.026 el 15 de novembre del 2002, i a 7.537 el 28 de novembre del 2003. La reacció de l'administració davant la massificació de les presons ha estat de construir noves instal·lacions penitenciàries, cosa justificable a curt termini però que en una perspectiva de futur ha de portar a l'adopció de mesures preventives centrades prioritàriament en l'educació. El nou Govern de Catalunya no pot ignorar aquest important repte.

Quan la major part de la població penitenciària ja estava condemnada a la marginació social abans d'entrar a la presó, les mesures repressives són, sobretot, la consolidació de situacions inhumanes. Que es tanquin a la presó uns ciutadans als quals prèviament no s'ha reconegut el dret a tenir accés a mitjans legítims per guanyar-se la vida és una burla, una injustícia i una reacció reversa i antidemocràtica que porta a ca-

mins sense sortida. Perquè la presó és el començament d'una espiral d'entrades i sortides que porten progressivament a un definitiu deteriorament personal, físic i social sense retorn. L'alta proporció de reincidència -que supera el 50% segons fonts ben informades- posa en evidència la inutilitat de la presó.

Una societat democràtica ha d'aconseguir que la presó sigui una segona oportunitat perquè els ciutadans que hi van a parar assoleixin definitivament una preparació laboral, ètica i cívica per viure amb plenitud en una societat democràtica. Cal, però, ser conscients que fins i tot el sistema penitenciari més humà i menys repressor serà una institució traumàtica pel fet que exclou les persones del seu medi familiar i social, i que les mesures per restablir l'equilibri social s'han de situar en un estadi previ, en l'àmbit de l'educació i de la formació, en l'àmbit, en definitiva, de l'eradicació de les desigualtats socials, de la pobresa i de la marginació.

Per arribar a aquesta situació -que pot semblar massa utòpica- només cal una interpretació fidel al sentit profund dels criteris establerts per la Constitució. Perquè la fidelitat que es reclama a la Constitució en altres qüestions no s'exigeix en un afer tan vital per a molts ciutadans? Perquè s'opta per mesures policí-aques i repressives davant de la inseguretat ciutadana i no s'afronten a fons les causes de la pobresa que porten a delinquir?

En un futur que hem de fer possible, les presons seran petites perquè només allotjaran altres tipus de -aquests sí- delinqüents. Ciutadans que tot i estar preparats per viure segons les normes establertes hagin optat per assolir beneficis excessius o plaers immorals per mitjans il·legals o deshonestos.

Mentre no arriba el dia de la seva eradicació definitiva, s'ha d'aconseguir que la pobresa no sigui la porta de la delinqüència.

Sebastià Benet és membre de Justícia i Pau